

Tanja Dimitrievska, Jožef Ropoša, Jernej Gašperin, Lena Hribar

Simona Škrabec

PRAVICA DO ODLOČANJA

Naslov *Družinski »parlament«* je, če smo čisto natančni, bolj priredba kot pa prevod originalnega katalonskega naslova igre Cristine Clemente. Nekaj podobnega zasledimo tudi v četrtem prizoru, ko se uporna in dorasla otroka staršem postavita po robu in izjavita, da hočeta biti udeležena v procesu odločanja za predsednika družine. V slovenskem prevodu je smisel stavka sicer natančno povzet, a izbor besed nikakor ne more priklicati asociacije, ki se v gledalcih, seznanjenih z današnjim političnim trenutkom v Kataloniji, vzbudi v trenutku, brez vsakega premišljevanja. *Dret de decidir*, »pravica do odločanja«, je namreč postala prava krilatica, ki že leta z nenavadno vztrajnostjo in pogostostjo odseva v vseh katalonskih javnih občilih. Dobro je, če oba izraza pogledamo pod lupo, ker nas lahko pripeljeta prav do jedra problematike, ki ga ta domiselna in vedra komedija skriva v svoji notranjosti.

Med evropskimi narodi, ki nimajo svoje države, so Katalonci danes verjetno največji in politično ter kulturno najbolj izoblikovan narod – katalonščino uporablja okrog 11 milijonov govorcev. Katalonija sicer ima svoj lastni parlament, a le kot ena od 17 avtonomnih pokrajin, kolikor jih obstaja v Španiji. Najbrž ni treba posebej poudarjati, da se je Španija leta 1975, po smrti Francisca Franca, izoblikovala v moderno in demokratično državo, vendarle je v svojem ustroju še vedno obdržala stari imperialistični princip *divide et impera* – se pravi, država je bila načrtno razdrobljena v fragmente, ki naj bi kot protiutež izničili učinek in vpliv zgodovinskih narodnih identitet, kot sta katalonska ali baskovska. Tako ima mesto Madrid še dandanes enak status avtonomne pokrajine, kakor ga imajo Katalonija, Galicija ali Baskija in seveda vseh drugih trinajst administrativnih enot. Odveč je pripomba, kako brezupno je v takem okviru vsako razpravljanje o spremembah določil o sobivanju v isti državi.

Ta politična negotovost in nedorečenost pa je globoko zasidrana tudi v samem jeziku, v katalonščini. Zato avtorica pravzaprav ne govori o družinskem »parlamentu«, temveč je v originalnem naslovu omenjen le *consell*, kar je toliko kot »odbor« ali »svèt«. A ta drobna besedica je v katalonski zgodovini še kako pomembna. *Consell*

de cent, Svet stotih veljakov, je bil ena prvih in odločilnih političnih institucij, ki so se izoblikovale pod vladavino mogočnih srednjeveških katalonskih kraljev. Katalonsko-aragonski kralj Jakob I. je že leta 1249 sestavil mestno vlado Barcelone, dokončno pa se je Svet stotih veljakov izoblikoval pod Petrom Ceremonioznim leta 1335. To je bila za tedanje čase nenavadno demokratična ustanova, saj ni bila omejena samo na plemstvo, temveč so predstavnike vanjo po določenih pravilih lahko predlagali vsi prebivalci. Svetniki so se v še danes lepo ohranjeni gotski dvorani v Mestni palači redno sestajali skoraj petsto let, vse do nesrečnega leta 1714. Takrat je v nasledstveni vojni za španski prestol med Habsburžani in Burboni dokončno zmagal Filip V. Burbonski in si pokoril Habsburžanom naklonjeno Barcelono. Mesto je bilo oblegano in zasedeno ter podvrženo strašnim maščevalnim ukrepom: kjer danes stoji lep in velik park z živalskim vrtom, je dolga stoletja stala vojaška utrdba Cuitadella. Zato da je bilo mogoče zgraditi to trdnjavo, so bili mnogi prebivalci prisiljeni do tal podreti svoje hiše. S trudom teh pregnancev je potem na obali zrasla mala Barcelona, Barceloneta, ki danes s svojimi skromnimi hišicami in slikovitimi ozkimi uličicami tik ob plaži privablja toliko obiskovalcev. Za radoživostjo in sproščenostjo današnje Barcelone se skrivajo pravzaprav zelo hude zgodbe o izgubah, preganjanju in nemoči. Kar se je 11. septembra 1714 nepreklicno končalo, ni bila le samostojnost katalonskega principata, ampak so bila to tudi odprta, ljudem in poslom prijazna določila Sveta stotih mestnih veljakov, ki so urejala barcelonske zadeve. Leta 1714 je Filip V. z Dekretom novih pravil (*Decreto de Nueva Planta*) preklical vse do tedaj veljavno javno pravo in na silo vpeljal administrativno ureditev, ki je temeljila na vzorih tedanjih kastiljskih kraljestev. Istega leta je bila z razglasom izrečno prepovedana tudi javna uporaba katalonskega jezika.

Ko Cristina Clemente govori o družinskem *consellu* ne more in tudi noče skriti te velike zgodbe, ki se skriva za to malo besedico in njenimi izpeljankami. K tej zgodbi pa moramo dodati še bistveno manj veličastno dejstvo. V katalonskem političnem življenju se je to staro izrazoslovje ohranilo v kar najširši uporabi in še danes se v katalonskem parlamentu najvišje funkcije v kulturi ali gospodarstvu ne imenujejo ministrstva, temveč *consellerie*. Katalonski parlament dejansko ne pozna ministrov, temveč samo svetnike. Odveč je pripomniti, da je v dnevnih poročilih o aktualnih dogodkih te zastarele izraze nemogoče prevajati v druge jezike. Tako Katalonija sicer ima svoje kulturne in gospodarske ministre z imeni in priimki, a le v tujih časopisih, doma to enačenje s funkcijami na ravni španske države ni mogoče niti v besedah. Enak primer je na primer policija. Katalonska avtonomna policija, ki je odgovorna za nadzor notranje varnosti v pokrajini, se imenuje *mossos d'esquadra*, kar pomeni toliko kot častna straža, ime pa seveda ponovno izvira iz katalonske srednjeveške državnosti. Zmeda na turistov polnih ulicah je bila tolikšna, da so patrolje pod napis s katalonskim imenom svoje službe dobile tudi lepo in jasno angleško besedo *police*. Tako se zdaj noben pomoči potreben obiskovalec ne ustraši več fantov in deklet v modrih uniformah, ki se ponašajo s tako čudno dolgim in nerazumljivim imenom svoje javne funkcije, da jih nihče niti po naključju, pa čeprav imajo kape in značke, motorna kolesa in modre luči, ne bi imel za policiste. To je torej tista zagata današnjega položaja Katalonije: v vseh drugih

jezikih lahko govorimo o katalonskem parlamentu, o katalonskih ministrih, o katalonski policiji, samo v katalonščini to ni mogoče. Tu so vse te državotvorne besede v kali zatrte in nadomeščene z domišljajskimi, nekoliko nostalgичnimi sinonimi, ki prinašajo vonj po starodavnih kraljestvih in neuresničljivih sanjah.

Družinski parlament Cristine Clemente je torej odsev tega naelektrenega ozračja. Stvari se dogajajo, a jih ni mogoče niti poimenovati. Besede za to, kar se dogaja, še niso bile povsem sprejete, še niso potrjene, vse ostaja v namigih in naključnih opazkah. V Kataloniji svet ni trden, temveč podvržen nenehnim spremembam. Zato se je ozračje nasičilo s politiko. Politika je prodrla tudi v najbolj intimne kotičke zasebnega življenja. Ker na politiko v javnosti ni mogoče vplivati, ker manjkajo celo besede, da bi govorili o najbolj osnovnih pojmih, kot so parlament, ministri ali policija, potem je pač s to nemočjo zastrupljeno vse. Ljudje bi svet spremenili, a ga ne morejo. Sanje o nekem boljšem svetu, o neki pravičnejši ureditvi so tako omejene le na čisto zasebne, družinske prostore.

O »parlamentu« iz nazlova je torej mogoče povedati marsikaj, a tudi »pravica do odločanja« iz četrtega prizora ni nič manj zanimiva. Ta krilatica iz časnikov in političnih sloganov namreč skorajda zahteva, da na kratko obnovimo dogajanje v Kataloniji v zadnjih letih, ki je tesno povezano s prizadevanji za odcepitev in ustanovitev neodvisne katalonske republike. Zgodba, oziroma neverjetna pospešitev dogodkov in zgodovinskih prelomnic, se je začela leta 2010, ko je Ustavno sodišče Kraljevine Španije preklalo temeljni zakon o avtonomiji, ki ga je katalonski parlament sprejel leta 2005 in je bil že 2006 v španskem parlamentu podvržen temeljiti predelavi in krčenju pristojnosti katalonske avtonomne vlade. To prvo omejitev smelih načrtov za prihodnost katalonske dežele so Katalonci sprejeli, čeprav s stisnjenimi zobmi. Ko pa je leta 2010 peščica ustavnih sodnikov dejansko preklala večinsko izraženo voljo ljudstva in glasovanje v demokratično izvoljenem parlamentu, je ljudem prekipelo. 10. julija 2010 je prišlo do prve spontane demonstracije proti krčenju pristojnosti katalonske avtonomije. Novembra istega leta je na volitvah zmagal Artur Mas in z njim na čelu je Proces (najbrž je to besedo res treba zapisati z veliko) dobil krila ter bučno in radostno stopil na ulice. Spomladi leta 2011 je bila tako ustanovljena organizacija Asemblea Nacional Catalana (ANC), ki ima spet popolnoma nepredvidljivo ime. Sloveniti bi jo morali kot »katalonsko narodno skupščino«, vendar to ni noben parlament, temveč zgolj organizirano gibanje civilne družbe, izrazito brez strankarskih veljakov in vplivov, zamišljeno in izpeljano kot enotna mobilizacija ljudstva, ki si združeno prizadeva doseči neodvisnost, ne glede na svoj izvor ali svoje ideološke ali politične poglede. ANC je bila v prvih letih izjemno uspešna, ni se težko spomniti televizijskih posnetkov, ki so obkrožili svet. Leta 2012 – 11. septembra, torej na dan, ko je Filip V. leta 1714 podjarmil mesto – se je na barcelonskih ulicah zbralo dva milijona veselih demonstrantov. Veselih je prava beseda, ker je od vsega začetka narodno osveščanje med Katalonci zajemalo iz vedrega vzdušja med ljudmi, vajenimi druženja, množičnih praznovanj in skupinskih projektov.

Tisto, kar je v katalonskem gibanju za neodvisnost spet težko razumeti in praktično nemogoče prevesti v druge jezike in v drugačne zgodovinske okoliščine, je, da ljudje niso šli na ulice, ker bi hoteli zaščititi svojo čisto in neokrnjeno

katalonsko identiteto. Katalonci so celo pri jeziku pripravljeni pogledati skozi prste in sprejeti španščino kot del svojega vsakdana v novi državi, o kateri sanjajo. Da ne govorimo o tem, da niti v najbolj nacionalistično navdahnjenih govorcih nikoli ni niti stavka o čistosti katalonske krvi ali o strahu pred vdorom tujcev, ki naj bi domačine za kaj prikrajšali. Neodvisna Katalonija torej ne temelji na sanjah, da bo tisto, kar so nam vzeli, nekoč spet naše. Projekt neodvisne Katalonije je torej zelo podoben utopični veri v spontano dobroto vseh ljudi mladega dekleta, ki v drami Cristine Clemente dejansko pride na oblast in postane žal nič kaj uspešna družinska predsednica.

Katalonsko gibanje za neodvisnost si prizadeva, da bi ta bodoča država postala »prva družina na svetu s pravičnim sistemom«, če naj ponovim besede predsednice družine iz *Družinskega parlamenta*. Katalonija je najbrž edina evropska pokrajina, ki se tudi danes ne boji priliva tujcev. V Kataloniji se v zadnjih letih ksenofobija ni povečala in strah pred tujci si ni izboril vseh javnih tribun. A tujcev seveda ne manjka, ekonomske imigrante iz Južne Amerike privlači dežela že zaradi možnosti uporabe španščine v razviti Evropi, vanjo se zaradi bližine in vse bolj tesnih gospodarskih vezi zliva vsa severozahodna Afrika. Katalonija je postala zatočišče tudi številnim narodom, ki so pretrpeli huda politična pregnanstva. V Barcelono se stekajo daljna azijska in afriška ljudstva, tu išče svoj novi dom ranjeni Bližnji vzhod. Leta 1992 je Barcelona navdušenje odlično organiziranih prostovoljcev, ki so sodelovali pri Olimpijskih igrah, znala preusmeriti v eno najlepših in res učinkovitih humanitarnih akcij. Ko sta Evropa in svet Sarajevu obrnila hrbet, je Barcelona, ki se najbrž spominja svojih ran iz obleganja leta 1941, ponudila temu obleganemu mestu svojo najbolj radodarno pomoč. Sarajevo je uradno postalo ena od barcelonskih četrti, kar je privedlo do številnih projektov v času najhujše izoliranosti, stakle pa so se tudi številne tesne osebne vezi. Kako to? Zato ker je Katalonija sama preživela ogromen val pregnanstva: po zmagi frankističnih sil januarja 1939 je bilo deželo prisiljeno zapustiti na tisoče republikanskih družin, peš, s culami na hrbtu, z otroki in starci so v mrzli zimi stopali v neznano čez visokogorske prelaze v Pirenejih ... To pa še ni vse: ta izpraznjena Katalonija je v štiridesetih in petdesetih letih 20. stoletja, ko je bil pritisk fašističnega režima najhujši, kljub vsemu ohranila še toliko naprednega in odprtega duha, da je Barcelona postala pravo zatočišče za ljudi iz vseh tistih predelov južne Španije (še posebej Andaluzije in Ekstremadure), kjer so bile republikanske sanje velike, a strahotno poteptane. Francova zmaga je revne kmete dobesedno prisilila v pravi eksodus, tisoči in tisoči so prihajali v Barcelono kakor v obljubljeni deželo, kjer so si obetali najti delo in se hkrati izogniti političnemu preganjanju v svojih domačih krajih. Tako so na pobočjih in plažah zrasla mizerna naselja hišic s pločevinastimi strehami, prave favele, ki so povsem izginile šele konec šestdesetih let. Ta priliv upanja polnih ljudi je razlog, zakaj je danes v metropolitanski regiji v Barceloni in bližnji okolici praktično polovica ljudi rojenih nekje drugje, nekje na jugu Španije. Najbolj zanimivo pa je, da se ravno ti ljudje večinoma ne bojijo katalonske neodvisnosti, danes vsa ta množica »priseljencev« govori katalonsko in se v deželi preprosto počuti doma. Ravno zato številni med njimi v samostojni katalonski državi vidijo obljubo tiste dežele, ki so jo bili s trebuhom za kruhom prišli iskati na sever. Hočejo postati del svobodnejše, pravičnejše, bolj odprte družbe.

Lena Hribar, Tanja Dimitrievska, Jožef Ropoša, Jernej Gašperin

Komu torej katalonska neodvisnost vzbuja nezaupanje? Že od leta 2010 vse javne raziskave in tudi 9. novembra 2014 sklican posvet volivcev (besedice »referendum« spet ne smemo uporabljati, čeprav je stvar razumljiva samo, če jo poimenujemo brez nepotrebnih sinonimov) potrjujejo, da je Katalonija razdeljena ravno na pol. Polovica prebivalcev se neodvisnosti veseli, druga pa ji ne zaupa in se je boji. Napaka pa bi torej bila, če bi to delitev na pol enačili s katalonskim in španskim izvorom njenih prebivalcev. Ogromno v Andaluziji rojenih ljudi je Proces za neodvisnost vzelo za svojega in aktivno sodelujejo v izgradnji temeljev nove državnosti. Po drugi strani pa veliko uglednih in dobro stoječih Kataloncev spremembe zavrača preprosto zato, ker jim sedanja državnost urede pač prinaša toliko ugodnosti in utrjenih privilegijev.

Toni Sala je leta 2009 v Ljubljani na Festivalu Fabula, kamor je bil povabljen skupaj z drugima dvema katalonskima pisateljema, Mario Barbal in Bielom Mesquido, prebral izvirni esej o posledicah frankizma, ki nam vsa ta družbena vprašanja lahko še dodatno osvetli. Sala govori kot predstavnik mlade generacije, ki je že odraščala po smrti Francisca Franca, a je še kako občutila vpliv in omejevanje svobode, ki ga je ljudem vsilil režim. Tako kot on tudi Cristina Clemente spada v generacijo, ki je odraščala ob starših in dedih, v katerih je bil ukoreninjen strah in so zato politiko povsem in dokončno izkoreninili iz vsakdanjega življenja. »Bil sem star šest let, Francisco Franco pa dvainosemdeset. Hodil sem v prvi razred osnovne šole, Franco pa je že šestintrideset šolskih let vodil Španijo,« piše Toni Sala v omenjenem eseju. »Dve leti kasneje se je v Katalonijo vrnil predsednik katalonskega *Generalitat*, kakor imenujemo skupščino v moji deželi. V izgnanstvu je preživel osemintrideset let. Dan je bil čisto jesenski. Bilo je hladno, v kaminu je bil prižgan ogenj. Bila je nedelja popoldan. Televizor je bil morda že barvni. Kazali so človeka močne, visoke postave s širokimi pleči, ki je stopil na balkon palače in klical nad množico ljudi, zbranih na trgu: »Tukaj sem! Tukaj sem! Tukaj sem!« Ta »tukaj sem«, ki ga nekdo neprestano ponavlja, je, ko si star osem let, zelo smešen. Naslednji dan je bil ponedeljek in v šoli smo vsi otroci ponavljali kot papagaji: »Tukaj sem! Tukaj sem! Tukaj sem!« V vseh katalonskih šolah so se tistega dne vsi osemletniki na dvoriščih igrali na enak način: »Tukaj sem! Tukaj sem! Tukaj sem!« Takrat sem hodil v tretji razred. In to je bilo tudi leto, ko sem imel prvega učitelja, ki me je učil pisati po katalonsko, gospoda Masferrerja, učitelja, ki se je izšolal še pred vojno. To je pomemben podatek. Bil je najboljši učitelj, kar sem jih kdaj imel. Svoje znanje si je pridobil pred prihodom frankizma, v času republike, ko je splošna izobrazba ljudi naredila velik korak naprej, ker je bilo za Drugo špansko republiko izobraževanje nekaj najpomembnejšega. Še danes med nami živijo ljudje, ki so bili vzgojeni pred vojno, in njihovo znanje je bistveno večje od tega, ki ga imajo njihovi lastni sinovi, naši starši. Babica moje žene, na primer, zna pisati katalonsko. Moja tašča in moja mati pa ne. Tako kot na vseh področjih, povezanih s kulturo, je tudi v šolskem sistemu frankizem povzročil radikalne spremembe: spremenili so se učni programi, učbenike so očistili neprimernih vsebin in odstavili neprimerne učitelje. Predstojnik inšpektorjev na področju Girone, ki so ga nastavili na to odgovorno mesto ravno ob koncu državljanske vojne, je izjavil, da morajo biti od tega trenutka dalje učitelji *más santos que sabios*, se pravi, da je pomembnejši njihov svetovni nazor kot pa

učenosť. Geslo dobro povzema tudi kulturno politiko režima nasploh. Vrnimo se k mojemu osnovnošolskemu učitelju. Njegove učne ure so bile kaj malo podobne učnim uram drugih učiteljev. Občutka za civiliziranost in ljubezni do lastnega jezika ni kazal s sentimentalnimi publicami, temveč v razumskih, pretanjenih razlagah. Mladi levičarski učitelji nam niso mogli ponuditi enakega vzora. Zaradi njega sem spoznal nekaj, kar ni bilo ne frankizem, ne antifrankizem, ne zanikanje frankizma – pokazal mi je, kakšna bi bila šola, če do frankizma sploh nikoli ne bi bilo prišlo.«

Kakšna bi bila naša dežela brez frankizma, je vprašanje, ki si ga Katalonci vedno znova postavljajo. Frankizem je deželo prizadel na skorajda neviden način. Ljudje politiki niso zaupali, nezaupanje pa vedno pomeni strah. Sala piše: »Še danes ne vem, kaj je pravzaprav počel moj ded med državljansko vojno in po njej. Vsak tak pogovor je doma takoj vzbudil takšno nelagodje, da ga je bilo treba takoj končati, toda ta logika je razumljiva in zagotovo velja tudi v drugih primerih. Frankizem je vzgojil naše starše v strahospoštovanju in starši so na nas prenesli svoje nezaupanje do politike.«

Slabih sedem let po tem eseju mladega katalonskega pisatelja, napisanega posebej za slovensko občinstvo, lahko ugotovimo, kako globoko so se stvari v Kataloniji spremenile. Ne le, da politika ni več tabu, temveč se je nenadoma, povsem nepričakovano zasidrala v samem središču vseh življenj, postala je najpomembnejši element prihodnosti. Namesto negotovosti in strahospoštovanja so ljudje dolgo zadrževane želje po spremembah spremenili v nezadržno povodenj. *Družinski parlament* je lep, domiselni odsev teh sprememb.

Cristina Clemente stvar razreši v slogu starega pregovora, češ da, kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima. Očetova neizprosna vladavina, ki je drugim jemala, zato da je njemu ostalo vse najboljše, a je vendarle zagotavljala red in relativno blagostanje (beri: stara dobra Španija), in hčerina vedra in neodgovorna vera v človeško dobroto (beri: naivna in nedorasla Katalonija, ki žal precenjuje svoje moči) sta premagani s hitro šahovsko potezo novih vladarjev tega sveta, tistih, ki upravljajo z daljnega in nedosegljivega prestola Evrope, ki jo kakor v humoreski tu predstavlja temačna nemška roka. Družina se je pri mladem nemškem arhitektu pač preveč zadolžila, zdaj pa bodo zaradi sanj po nemogočih gradbenih projektih v stanovanju obsojeni na dolgo in boleče odplačevanje kreditov ter izgubo vsakega odločanja o lastnih pogojih bivanja.

Drama torej temelji na preprostih, skoraj naivnih primerjavah, ki človeka hočeš nočeš spravijo v smeh kakor tisti stari vici o tipičnih značilnostih evropskih narodov. Seveda ne bi smeli verjeti takšnim posploševanjem, a kdo se le lahko v takšni duhoviti domislici ubrani smehu?

Cristina Clemente je svojo dramo napisala kot rezidentka barcelonskega gledališča Sala Beckett. Pri pisanju je sodelovala tudi z dijaki gimnazije v Gironi, ki jih je obiskovala enkrat na teden eno celo šolsko leto. Igra je bila pri občinstvu lepo sprejeta kot prijazna družinska komedija, marsikateri kritik je staršem prav posebej priporočal obisk gledališča skupaj s svojimi najstniki. Dobra igralska zasedba, odlični režiser, Jordi Casanovas, ki se je izkazal na odru skupine Flyhard, so poskrbeli za uspešno in dobro obiskano predstavo. A vse to je premalo, da bi mlado dramatičarko

Lena Hribar, Jernej Gašperin

lahko imeli za najvidnejšo predstavnico katalonske sodobne drame ali da bi lahko njeno komedijo postavili med najuspešnejša dramska dela zadnjih let. Kako je torej mogoče, da je *Družinski parlament* vendarle začel svojo uspešno pot po svetu in prodril v mednarodne kroge?

Odgovora sta dva in tega ponovno ne moremo razumeti brez kratkega zgodovinskega orisa. Najprej se je treba spomniti na naravnost neverjetno tradicijo barcelonskih popularnih gledališč in kabaretov, ki so se v prvi tretjini 20. stoletja odpirali predvsem na avenuji Paralel. Cristina Clemente je namreč podedovala sproščenost nekdanjih spogledljivk, tisti prefrigani in ostrí pogled na stvarnost iz *vodvilov* in *sarsusel*. Največje dvorane na Paralelu so bile v tistih časih s smehom in zabavnimi popevkami, in tudi s precejšnjo mero razkazovanja gole kože, sposobne napolniti tudi do 6000 sedežev! Gledališča in zabaviščni lokali so se raztezali na obeh straneh avenije v dolžini praktično enega kilometra in so bili odprti štiriindvajset ur na dan, občinstvo je bilo izključno iz revnejših slojev, meščani tja niso hodili. Najbolj zanimivo pa je, da je ta zabaviščna ponudba od opolzkih popevk do družbenokritičnih iger v glavnem potekala v katalonščini. Ljudska zabava in tisti kanček spolnosti in kupljenih ljubezni, ki tudi sodijo zraven, sta katalonski jezik temeljito prebudila in ga pripravila na prihod množične kulture. Humor in zabava vas spravita v smeh, a je v vsaki še tako naivni šali vedno več kot samo eno zrno resnice. Če kaj zares določa katalonsko dramatiko, potem je to njena odprtost prav do vseh žanrov.

Važnejša od samega žanra pa je za prodor mladih avtorjev v svet neka popolnoma druga okoliščina. Če na hitro preletimo gledališki razvoj v Kataloniji po frankizmu, lahko takoj opazimo zadrževano energijo, ki se je v dolgih letih zatiranja nabrala pod površino in je bruhnila na plano kot vulkanski izbruh. Drama Rudolfa Sirere *Strup gledališča* (*El veneno del Teatro*, 1985) je doživela ogromno število prevodov in uprizoritev zunaj meja, v francoskem prevodu pa je to domiselno razmišljanje o gledališkem zakulisju postalo celo del obveznega čtiva v šolah. Josep Maria Benet in Jornet je prejadral vso Evropo s svojimi dramami, navdihnjenimi predvsem z dramatiko Harolda Pinterja. Drama *Želja* (*Desig*, 1991), uprizorjena v režiji Sergija Belbela, ki je tudi sam uspešen dramatik, je del kolektivnega spomina, kakor trdi Sharon G. Feldman, ameriška raziskovalka in prevajalka, ki je s svojo knjigo *V središču viharja* (*In the Eye of the Storm*, 2009) napisala prvo resno in obsežno študijo fenomena katalonske drame, najprej v angleščini, šele leto kasneje je bila raziskava prevedena tudi v katalonščino – spet simptom tega, kako težko je Kataloncem doma govoriti o lastni identiteti. Benet in Jornet je bil leta 2015 skupaj z Lluiso Cunille in Manuelom Molinsom gost Festivala Borštnikovo srečanje v Mariboru in njegova slavna drama *Želja*, ki govori o »prisotnosti vsega tistega, kar ni prisotno«, kot pravi Feldman, je dostopna tudi v slovenskem prevodu (*Sodobna drama v Španiji*, Maribor: Litera, 2015). Seveda velja omeniti tudi nebesedno gledališče skupin, kakor sta La Fura dels Baus ali Comediants, prve smo večkrat videli tudi v Sloveniji, drugi pa so vsemu svetu znani zaradi otvoritvene ceremonije olimpijskih iger leta 1992 v Barceloni. Ustvarjalcev je dejansko toliko, da je morda celo nekoliko težko verjeti, da vsi izvirajo iz istega sveta in da jih je vse gnala katalonska iznajdljivost in potreba po stalnem premagovanju danih okoliščin.

A nikoli se nobeden od njih ni zares poistovetil s Katalonijo, v svet so prodrli posamezni avtorji in gledališke skupine, pojem katalonska dramatika pa se je komajda kje uveljavil, vsa ta imena ostajajo del nedorečenega pojma »španske« dramatične, za katerega ni pomembno, ne v katerem jeziku so dela napisana, ne po katerih vzorcih se zgledujejo, ne za kaj si prizadevajo, temveč zgolj to, kakšen potni list imajo avtorji, ko gredo na tuje.

V naslednji generaciji, ko so Evropo začeli osvajati avtorji, kot je Sergi Belbel v resnejših igrach ali Jordi Galceran z bolj komercialnim pristopom, pa se je zgodilo še nekaj veliko bolj izjemnega: katalonski avtorji so popolnoma in dokončno izbrisali iz svojih del vsako sled o tem, kje se pravzaprav dogajajo te zgodbe. Kriza identitete, odsotnost trdnih življenjskih vzorcev, večna nedoločenost katalonskega sveta so tako dobili prav posebno prisposodbo s tem, da so vsi katalonski uspešni mladi dramatik prenehali govoriti o svoji lastni deželi, o svojih lastnih konkretnih in prepoznavnih problemih. Prizorišče dogajanja bi bilo lahko dobesedno kjer koli, čas povsem nedoločen. Vse te igre, tako kot komedija Cristine Clemente, govorijo o zgodbah, ki jih najdemo povsod in veljajo za vse. Ta izbris lastne identitete je katalonske dramatične nenadoma postavil v samo središče postmoderne svetobolje, oni so bili tisti, ki so znali prvi in na najbolj očiten način izraziti bolečino, ki je pravzaprav zajela celoten zahodni svet. Modeli so se nam podri, poistovetenje z neko utopijo je komajda še kje mogoče. Izgubljeni smo, sami sredi čedalje bolj nerazumljivega sveta.

Tako je v devetdesetih letih katalonska dramatika začela svoj zmagoviti evropski pohod. *Družinski parlament* Cristine Clemente je nedvomno del te slave, tega dobrega imena, ki so si ga pridobili rosno mladi avtorji s trdim delom in s pogumom, da svoje nelagodje nad svetom in iskanje identitete spremenijo v takšne zgodbe, ki so lahko blizu tudi mnogim drugim. Ko se torej od srca nasmejimo Cristini Clemente in njenim domislicam, se pravzaprav smejemo duhu neke daljne deželice. Družini v stanovanju z velikimi okni in lepo svetlobo se smejemo zato, ker je Kataloncem uspelo svojo lastno zgodbo in bolečino predelati v pogled, ki zahteva temeljit kritični premislek. Smejemo se jim, kot bi se smejali samim sebi, v napakah nerodnih dramskih junakov prepoznamo sami sebe, v njihovih iluzijah uzremo svoja neizpeljiva prizadevanja po boljšem svetu. *Družinski parlament* ni le zabavna družinska komedija, čeprav je seveda tudi to, ampak slika nekega časa, neke družbe, ki v svojih sanjah tako čudno spominja na nas same. Zakaj le? Zato ker literatura le tedaj, ko se zares odpre v svoj lastni svet in ga preiskuje iskreno, brez olupševanja, lahko najde tiste skupne točke, ki nas spodbujajo k razmisleku. Kar odkrivamo v komediji Cristine Clemente, ni to, da smo vsi povsod enaki, to bi bil poenostavljen in skoraj nesmiseln sklep. Ravno nasprotno je res: čeprav so naše domače okoliščine še kako drugačne od recimo katalonskih, jih lahko preučujemo in sprejemamo tako kot oni svoje, z razdalje, z nasmehom, celo s krohodom. Kaj pa je bolj osvobajajočega, kakor da se človek lahko nasmeje lastnim iluzijam?

Tanja Dimitrievska